

τὸ πρόστιμον ἐπλήρωσεν ὁ υἱὸς τοῦ ὁ Κίμων. Μετὰ τὸν ὄστρακισμὸν τοῦ Μεγακλέους, τὴν ἐξορίαν τοῦ Ξανθίππου (485/4) καὶ τοῦ Ἀριστείδου (483/2), παρουσιάζεται κύριος τῆς πολιτείας ὁ Θεμιστοκλῆς. Οὗτος ἐφαρμόζει σύστημα βάσει τοῦ ὁποίου κληροῦνται οἱ ἄρχοντες, ἐνῶ πρὶν ἦσαν αἰρετοί. Ἡ στρατηγία ἀποκτᾶ σπουδαιότητα τώρα, ἐνῶ οἱ ἄρχοντες περιωρίσθησαν εἰς τὰ διοικητικά των καθηκοντα. Ἡ ἀξία τοῦ πολεμάρχου μειοῦται, ἐνῶ οἱ δέκα στρατηγοὶ ἀπέβησαν οἱ κύριοι ἐκπρόσωποι τοῦ κράτους. Τέλος θεσπίζει τὸν ναυτικὸν νόμον. Οὕτως δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας.

Εἰς τὸ Γ' κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸν τίτλον «Στρατηγὸς Αὐτοκράτωρ» ὁ Θεμιστοκλῆς ἀναδεικνύεται εἰς στρατηγὸν αὐτοκράτορα (ἄνοιξις 481). Τὸ 480 συνῆλθεν τὸ συνέδριον εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἐν ὄψει τῆς εἰσβολῆς τῶν Περσῶν τοῦ Ξέρξου. Τὸ συνέδριον ἐθέσπισεν τὴν ἔνωσιν ὄλων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ τὴν ἄρσιν τῆς διαφορᾶς καὶ ἐχθρότητος μεταξὺ αὐτῶν.

Αἱ Θερμοπύλαι καὶ τὸ Ἀρτεμίσιον εἶναι τὰ δύο πρῶτα σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα συνεκρούσθησαν οἱ Ἕλληνας μετὰ τοὺς Πέρσας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκαταλείπουν τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸν χρησμόν. Τελικῶς ἡ τύχη τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν κρίνεται εἰς τὴν Σαλαμίνα.

Τὸ Δ' κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον τιτλοφορεῖται «Ἡ μοῖρα τοῦ Τιτάνου» ἀρχίζει μετὰ τὴν μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης ἀναφεῖσαν διχόνοιαν, καὶ τὴν ἐναντίον τοῦ Θεμιστοκλέους κατηγορίαν, ἡ ὁποία θὰ καταλήξῃ εἰς τὸν ὄστρακισμὸν αὐτοῦ (474/3).

Μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν (479) τερματίζονται αἱ ἐχθροπραξίαι Ἑλλήνων καὶ Περσῶν. Τειχίζονται αἱ Ἀθῆναι ὥστε νὰ εἶναι ἀσφαλεῖς ἀπὸ μίαν μελλοντικὴν ἐπιθεσιν τῶν Περσῶν, θεμελιούται ἡ Α' Ἀθηναϊκὴ συμμαχία καὶ ἀνέρχεται εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν ὁ Κίμων υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου ὡς καὶ ὁ Ἀριστείδης. Τέλος ὄστρακίζεται ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ καταφεύγει εἰς τὸ Ἄργος, ἐκεῖθεν εἰς Σικελίαν, ἀκολούθως δὲ εἰς Κέρκυραν καὶ Ἀσίαν, ὅπου παραχωροῦνται εἰς αὐτὸν αἱ πόλεις Μαγνησία, Λάμφσακος καὶ Μυοῦς ἀπὸ τὸν Πέρσην βασιλέα, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Αἱ Themistoclis Epistolai Selectae, αἱ Σημειώσεις, αἱ Διασαφήσεις μερικῶν συντομογραφικῶν κ.λ.π. θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ μὴ εἶχον περιληφθῆ εἰς ἓνα καὶ τελευταῖον κεφάλαιον καὶ διότι δὲν ἀποτελοῦν ἓναῖον ὅλον, ἀλλὰ καὶ παράγραφοι αὐτοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ παραλειφθοῦν χωρὶς νὰ βλάψουν τὸ κείμενον.

Ἡ ἐργασία ἔχει γραφῆ εἰς ῥέουσαν γλῶσσαν καὶ μελετᾶται ἀνέτως καὶ ἀβιάστως, ἡ δὲ ἔλλειψις παραπομπῶν καὶ δὴ κατὰ σελίδα, καὶ ἡ τοποθέτησις αὐτῶν εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου, καθιστοῦν τοῦτο προσφιλὲς ἀνάγνωσμα ὄχι μόνον τοῦ εἰδικοῦ ἱστορικοῦ, φοιτητοῦ ἢ μαθητοῦ, ἀλλὰ καὶ οἰουδῆποτε φιλόστορος.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

* * *

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΤ. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ, **Περικλῆς ὁ Ξανθίππου καὶ ἡ χρυσοῦ ἐποχὴ τῆς Ἀθήνας**, Ἀθήνα 1972, σχ. 8Μ, σελ. 200.

Συνέχεια τῆς ἀνωτέρω προσπάθειας παρουσιάσεως μεμονωμένων ἱστορικῶν προσωπικοτήτων, εἶναι ἡ δευτέρα ἐργασία τοῦ κ. Ἰω Παπασταύρου, «Περικλῆς ὁ Ξανθίππου καὶ ἡ χρυσοῦ ἐποχὴ τῆς Ἀθήνας».

Διὰ τὴν προσωπικότητα, τὸ ἔργον του καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς τοῦ

Περικλέους, πολλά έχουν γραφή εις την διεθνή βιβλιογραφίαν και εις γενικά έργα αρχαίας ελληνικής Ιστορίας, αλλά και εις μεμονωμένας εργασίας, τὰ σπουδαιότερα τῶν ὁποίων μπορεῖ νὰ πληροφορηθῇ ὁ ἐνδιαφερόμενος ἀπὸ τὴν βιβλιογραφίαν τὴν ὁποίαν παραθέτει ὁ συγγραφεὺς.

Ἡ ὅλη ἐργασία διαιρεῖται εἰς ὀκτώ κεφάλαια καὶ τὴν εἰσαγωγὴν. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν γίνεται λόγος διὰ τὴν Α' Ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν τὸ πλεόν «σημαντικὸ γεγονός στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸν πόλεμον Ἑλλήνων καὶ Περσῶν» καὶ ἡ ὁποία ἀνέδειξεν «τὰς Ἀθήνας σὲ πρώτη ἡγετικὴ δύναμις μέσα στὸν Ἑλληνικὸ κόσμον».

Τὸ Α' κεφάλαιον τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται «Ξεκίνημα γιὰ τὴν δόξα» τοποθετεῖ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ πολιτικὸν κλίμα τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀθηναίων πρὶν ἀπὸ τὴν ἄνοδον τοῦ Περικλέους, ἀκολουθῶς δὲ ἀναγράφει τὸ περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ μορφώσεως αὐτοῦ. Ἐν συνεχείᾳ ἀναγράφεται ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὸ ὀλοκληρωτικὸν σχῆμα τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ἡ Ἀθηναϊκὴ Δημοκρατία. Μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Περικλέους εἰς τὴν ἐξουσίαν, τὸν ὀστρακισμὸν τοῦ Κίμωνος καὶ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἐφιάλτου ἀπὸ τὸν Ταναγραῖον Ἀριστόδικον, ἀφίεται ἐλεύθερον τὸ στάδιον δράσεως εἰς τὴν ἐπεκτατικὴν πολιτικὴν τοῦ Περικλέους.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀρχίζει τὸ Β' κεφάλαιον τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται «Ὁ ἑλληνικὸς πόλεμος» (πρῶτος Πελοποννησιακός). Μετὰ τὴν πολιτικὴν του αὐτῆν ὁ Περικλῆς ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν μετὰ τοὺς Σπαρτιάτας, ἡ ὁποία οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ ἀγὼν δύο πολιτικῶν ἰδεολογιῶν ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας. Μετὰ τὴν μεγάλην Ἀθηναϊκὴν ἐκστρατείαν εἰς Αἴγυπτον καὶ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῆς, τὸ συμμαχικὸν ταμεῖον μεταφέρεται ἀπὸ τὴν Δῆλον εἰς Ἀθήνας (454), ἀφ' ἑτέρου ὁ Περικλῆς ἀναγκάζεται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀνασύνδεσιν τῆς συμμαχίας μετὰ τὴν Σπάρτην. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ δὲ τοῦτο γράφει ψήφισμα ἀνακλήσεως τοῦ Κίμωνος ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, ὅστις συνάπτει πενταετεῖς σπονδὰς μετὰ τὴν Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο κλείει μετὰ τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῆς Βοιωτικῆς συμμαχίας.

Τὸ Γ' κεφάλαιον ἀρχίζει μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Καλλίου καὶ τὰς «Τριακοντούεις σπονδὰς», αἱ ὁποῖαι εἶχον πολλὰ ἀδύνατα σημεῖα καὶ ἐγίναν ἐξ ἀνάγκης, ἀφοῦ δὲν ἱκανοποιοῦν τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἐπιδιώξεις τῶν δύο παρατάξεων.

Εἰς τὸ Δ' κεφάλαιον περιγράφεται ἡ Ἀθηναϊκὴ κυριαρχία. Ὁ Περικλῆς ἐπὶ δεκαπέντε ὀλόκληρα ἔτη (ἀπὸ τὸ 446/5), ἀναδεικνύεται εἰς πρότυπον πολιτικοῦ ἀνδρὸς καὶ κατορθώνει νὰ ἐπιβληθῇ μετὰ τὴν ἀξίαν του. Ὑπάρχει λοιπὸν εἰς Ἀθήνας «λόγῳ μὲν δημοκρατίας, ἔργῳ δὲ ἡ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχή». Οὗτος ἀρχίζει τὴν ἀποικιστικὴν πολιτικὴν. Ἰδρύει ἀποικίας καὶ κληρουχίας. Οἱ σύμμαχοι τῶρα γίνονται ὑπήκοοι τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κράτους. Τέλος αἱ Ἀθηναὶ ἀποβαίνουν θαλασσοκράτειρα δύναμις.

Εἰς τὸ Ε' κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον τιτλοφορεῖται «Μεταμαραθῶνια πνοή», γίνεται λόγος διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία ἐκυριάρχει πρὶν ἀπὸ τὰ Μηδικὰ, μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀττικῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἀκολουθῶς περιγράφεται ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ καὶ κατάστασις τοῦ Περικλέους καὶ αἱ σχέσεις του μετὰ τὴν Ἀσπασίαν, καθὼς καὶ ὁ φιλικὸς κύκλος αὐτοῦ μετὰ σπουδαίους ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του.

Εἰς τὸ ΣΤ' κεφάλαιον περιγράφονται τὰ διάφορα κτίσματα, τὰ ὁποῖα ὠκοδομήθησαν τὴν ἐποχὴν αὐτήν. Ἐπειτα γίνεται λόγος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ποιήσεως.

Εἰς τὸ Ζ' κεφάλαιον, «ὁ Μεγάλος Ἑλληνικὸς πόλεμος (Πελοποννησιακός), ἀναπτύσσεται ἡ ἀνατροπὴ τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων, ὁ «δραματικὸς πρόλογος» τοῦ πολέμου καὶ τὰ γεγονότα τοῦ πρώτου ἔτους αὐτοῦ.

Εἰς τὸ Η' κεφάλαιον περιγράφεται «τὸ δραματικὸ ζέπεσμα ἐνὸς μεγαλείου» μὲ τὸν λοιμὸν εἰς Ἀθήνας.

Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του, διὰ τὴν τόσον βαθεῖαν ἀνάλυσιν τῶν περιστατικῶν, τὰ ὅποια συνδέονται μὲ τὴν προσωπικότητα τοῦ Περικλέους. Ἡ δομὴ τοῦ ἔργου καὶ ὁ χωρισμὸς εἰς κεφάλαια εἶναι ἐπιτυχής, ἀν καὶ τὸ κεφάλαιον Γ' συγκριτικῶς πρὸς τὰ ἄλλα εἶναι ἄνισον, παρουσιάζεται δηλ. μικρότερον λόγῳ τῶν ὀλιγωτέρων παραγράφων. Τὸ Γ' κεφάλαιον θὰ ἤμποροῦσε ἴσως νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὸ Β'.

Ὁ τίτλος τοῦ Ε' κεφαλαίου, «Μεταμαραθῶνια πνοή» δυσκόλως ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ περιεχόμενον. Ἴσως θὰ ἦτο ὀρθότερον νὰ εἶχε κάποιον κατατοπιστικὸν ὑπότιτλον.

Χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφεὺς γλῶσσαν δημοτικὴν καὶ μεταφράζει μὲ γλαφυρότητα ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν συμμάχων εἰς τὸ συνέδριον τῶν Πελοποννησίων, ὡς π.χ. μέρος τοῦ λόγου τῶν Κορινθίων πρέσβεων, τὸν λόγον τῶν Ἀθηναίων πρέσβεων, τὸν λόγον τοῦ Ἀρχιδάμου, καθὼς καὶ τοὺς λόγους τοῦ Περικλέους.

Γενικῶς ἡ ἐργασία αὐτὴ εἶναι πολὺ προσεγμένη. Εὐχόμεθα δὲ εἰς τὸν συγγραφεὰ νὰ μᾶς δώσῃ καὶ ἄλλας παρομοίας ἀξιολόγους ἐργασίας, καθὼς καὶ νὰ εὐρεθοῦν ἄλλοι ἀξιόλογοι μιμηταὶ αὐτοῦ.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

*
* *

CONSTANTINE CAVARNOS, **Modern Orthodox Saints 2 Macarios of Corinth**, ἔκδ. Institute for Byzantine and Modern Greek Studies, Belmont Mass. 1972, σχ. 8μ σελ. 118.

Ὁ γνωστὸς ἐρευνητὴς τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ Νεοελληνικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ Κωνσταντῖνος Καβαρνός, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Νεοελληνικῶν Σπουδῶν ἐν Ἠνωμέναις Πολιτείαις, ἔχει δώσει δείγματα τῆς ἐπιμελείας του συγγραφῆς μέχρι τοῦδε πολλὰς καὶ σοβαρὰς ἐργασίας ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, μουσικῆς, εἰκονογραφίας, θρησκείας, φιλοσοφίας καὶ σκέψεως εἰς τὴν ἀγγλικήν, πρὸς δὲ καὶ ἀρκετὰς μελέτας καὶ ἐλληνιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ διὰ τὴν Νεοελληνικὴν σκέψιν, τὴν Ὀρθόδοξον παράδοσιν, τὸ θέμα τῆς Ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν κλπ. Διὰ τῶν συγγραφῶν του, ἰδίᾳ εἰς ἀγγλικήν, καθιστᾷ γνωστὴν τὴν Ὀρθόδοξίαν καὶ τὴν παράδοσίν της εἰς τὸ διεθνὲς κοινὸν καὶ προβάλλει ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν πνευματικὴν προσπάθειαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰς φιλοσοφικὰς ἀντιλήψεις τῶν κυριωτέρων πνευματικῶν ἐκπροσώπων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας.

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν συγγραφῶν του ἀνήκει καὶ ἡ τιτλοφορουμένη «Νεώτεροι Ὀρθόδοξοι Ἅγιοι». Ὡς πρῶτος ἅγιος ἐβιογραφήθη ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, περὶ οὗ ἐδημοσιεύθη κρίσις ἐν τῷ «Πλάτωνι» τόμ. ΚΓ (1971) σελ. 382. Νῦν ἔρχεται ὡς δεῦτερος βιογραφούμενος Νεοελλην ἅγιος ὁ Ἅγιος Μακάριος, ἀρχιεπίσκοπος Κορίνθου.

Τὸ βιβλίον περιλαμβάνει Εἰσαγωγὴν σελ. 1—41, Βιογραφίαν τοῦ ἁγίου ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ἔργου τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, Μεγάλου Διδασκάλου τοῦ Γένους, σελ. 42—73, Συγγράμματα τοῦ ἁγίου σ. 74—76, Παράθεσιν ἐκλεκτῶν χω-